

O‘ZBEK TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Amankulova Umida Erkin qizi

*Toshkent amaliy fanlar universiteti O‘zbek tili va
adabiyoti yo‘nalishi 4 kurs talabasi*

E-mail: umidaamankulova705@gmail.com

Annotatsiya: O‘zbek tili darslarini zamonaviy talablarga mos tashkil etish, unda o‘quvchilar faolligini oshirish va bilimlarni chuqur o‘zlashtirishlariga erishish uchun interfaol metodlardan keng foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Bugun o‘zbekiston maktablarida o‘zbek tili darslari an‘anaviy metodlar asosida o‘tilmay, balki interfaol yondashuv asosida tashkil etilmoqda. Bu esa o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatining yangi bosqichga chiqishiga sabab bo‘lmoqda. O‘zbek tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi haqida gapirilganda, avvalo, mazkur yondashuvning asosiy maqsadi, mohiyati va ta’lim jarayonidagi o‘rni, shuningdek, oqubatlari haqida to‘xtalish lozim.

Kalit so‘zlar: interfaol metodlar, o‘zbek tili, dars samaradorligi, innovatsion texnologiyalar, til o‘qitish, pedagogik metodika, didaktik yondashuv, ta’lim sifati, o‘quv jarayoni, zamonaviy o‘qitish

Interfaol ta’lim – bu ta’lim jarayonida o‘quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi, muloqot qilish ko‘nikmasi, ijodiy yondashuvi, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash ko‘nikmasini rivojlantiruvchi ilg‘or o‘qitish usulidir. U o‘quvchilarni darsda faol ishtirok etishga, mustaqil fikrlashga, aniq xulosalar chiqarishga undaydi. Respublikamizda ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi – yosh avlodni har tomonlama barkamol, intellektual salohiyati yuqori shaxs qilib tarbiyalashdan iborat. Bu esa dars jarayonlarini yangicha metod va texnologiyalar asosida tashkil qilishni kun tartibiga qo‘yadi. O‘zbek tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish orqali o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi oshadi, ular o‘z fikrini mustaqil izhor eta olishni, turli vaziyatlardan to‘g‘ri chiqish yo‘lini topishni o‘rganadilar. Bunday metodlardan foydalanish o‘quvchilar bilimi va dunyoqarashini kengaytiradi. O‘zbek tili darslarida eng avvalo o‘qituvchidan yuqori pedagogik savodxonlik va metodik mahorat talab etiladi. Chunki har bir interfaol metod o‘zining shakli va zamonaviy xususiyatlari bilan farqlanadi. O‘qituvchi dars mazmuniga va mavzuga mos metodlarni tanlab, uni samarali qo‘llay olishi lozim. Masalan, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Bahs-munozara”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Rol o‘ynash” kabi interfaol metodlarni o‘zbek tili darslarida muvaffaqiyatli qo‘llash mumkin. Ushbu metodlar yordamida o‘quvchilar mustaqil izlanishga, o‘zaro fikr

almashishga, hamnafas bo‘lib ishlashga, so‘z boyligini oshirishga va tanqidiy-mustaqil tafakkur qilishga o‘rganadilar [1].

Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning ta’lim jarayoniga bo‘lgan faol ishtiroki, mustaqil fikr yuritish ko‘nikmalari o‘z-o‘zidan shakllanadi. O‘quvchilar savollarga javob izlash, mavjud bilimlarini qayta ishlash, yangi bilimlar hosil qilish, xar xil sharoitlarda o‘zini erkin tutish, muammolarni mustaqil hal qilishni o‘rganadilar. Dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Bunda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi va motivatsiya beruvchi, yordamchi bo‘lib qoladi. O‘qituvchining asosiy vazifasi – har bir o‘quvchining shaxs sifatida rivojlanishiga, bilim va ko‘nikmalarining o‘sishiga zamin yaratishdan iborat. Interfaol metodlarning samaradorligini belgilovchi omillardan biri – darsda har bir o‘quvchining fikri, saviyasimanosiga ahamiyat berishdir. Ularning har biri o‘z fikrini erkin bayon qilishi uchun imkoniyatlar yaratiladi. Bu esa o‘quvchilar orasidagi kommunikativ kompetensiyani oshiradi, ijtimoiy munosabatlarda faol bo‘lishlariga yordam beradi. O‘zbek tili darslarida real hayotiy misollardan va ilg‘or tajribalardan foydalanib, o‘quvchilarni gapirish, yozish, tinglash va o‘qish ko‘nikmalarini har tomonlama rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o‘quvchilar tafakkurini, dunyoqarashini kengaytiradi, ularning o‘zini erkin ifoda etish mamlakatning ijtimoiy hayotida faol ishtirok etishlariga asos bo‘ladi. O‘zbek tili darslarida har bir mavzu yangi texnologiya va metodlar asosida tashkil etilganda, o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida samimiy, do‘stona muhit yuzaga keladi. Buning natijasida, o‘quvchilar bir-birlari bilan erkin fikr almashadi, muammolarni mustaqil hal qilishga o‘rganadilar, ezgu fazilatlarni o‘zida mujassam etishga harakat qiladilar [2].

Bugungi globalizatsiya va raqamli davrda o‘quvchilardan tez va aniq bilim olish, ularni tiklash, tahlil qilish va amaliyotga qo‘llash talab etiladi. Shu bois, zamonaviy darslarda kreativlik, innovatsion yondashuv, ilg‘or axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va yutuqlardan keng foydalanish kerak. O‘zbek tili darslarida ham ana shu talablar ustuvor hisoblanadi. Interfaol metodlardan foydalanib, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, kommunikativ kompetensiyasini oshirish, hozirjavoooblik va tanqidiy fikrlashini chuqurlashtirish mumkin. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, an‘anaviy darslarda faqat o‘qituvchi faol bo‘lsa, interfaol darslarda esa asosiy e’tibor o‘quvchiga qaratiladi. Ular mustaqil ravishda bilim oladilar, tafakkur yoli orqali dunyoni anglaydilar. O‘quvchilar bilimlarni o‘zlashtirishda hamjamiyat tarzida harakat qilishga o‘rganadilar. Guruhlarda ishlash, o‘zaro bahslashish, vaziyat tahlil qilish orqali dars jarayonida bilimlar chuqurlashadi, ularning mustahkam o‘zlashtirilishiga erishiladi. O‘zbek tili darslarida, ayniqsa, klaster, konseptual xarita, joylashtirish (insert), assotsiatsiya metodlaridan foydalanib, murakkab mavzular bo‘yicha ham o‘quvchilar mustaqil tarzda bilim olishadi va o‘z bilimlarini namoyon

eta oladilar. Interfaol metodlarning o'ziga xos xususiyati – o'quvchi mustaqil izlanadi, fikr yuritadi, natijani tahlil qiladi. Bu jarayonda o'quvchilar bilim olish va uni amaliyotga tatbiq etishda bevosita ishtirok etadilar. Ta'lim jarayonining bosh maqsadi shaxsga mos individual yondashuv orqali har bir o'quvchining qobiliyatini to'liq ochib berishdan iborat. Interfaol metodlar bu maqsadga xizmat qiladi. Har bir darsda zamonaviy texnika va yangi pedagogik texnologiyalar ham qo'llanilsa, o'quvchilarda axborotga ega bo'lish, izlanish, izchil bilim olish istagi paydo bo'ladi [3].

O'zbek tili darslarida interfaol metodlarning samaradorligi, avvalo, o'quvchilarning mashg'ulotlarda ishtirok etish darajasi, yangi bilimlarni o'zlashtirish bo'yicha ko'rsatkichlar, ularning tafakkur, nutq va ijodiy faoliyatdagi yutuqlari, hayotga va jamiyatga bo'lgan qiziqishlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Interfaol usullar o'quvchining shaxsiga hurmat bilan yondashish, unga mustaqil fikrlashga imkon berish tamoyiliga asoslanadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilar tomonidan zamonaviy jamiyatga mos kompetensiyalarni o'zlashtirishga yordam beradi. Pedagogik tajriba ko'rsatadiki, interfaol metodlar orqali o'quvchilarning bilimlari yanada chuqurlashadi va mustahkamlanadi. Ular har qanday mavzuni mustaqil o'rganish, unda eng muhim jihatlarni ko'ra olish, zarur bo'lsa, yangi g'oyalar ilgari surish, o'zining nuqtai nazarini himoya qilish, jamoadagi muhitni boshqarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. O'zbek tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish orqali o'qituvchilar o'quvchilarni yangilikka o'rgatadi, ularni kelajakda ham zamonaviy bilim va kasb egasi bo'lishiga ishonch uyg'otadi [4].

Zamonaviy maktab o'zbek tili o'qituvchilaridan darslarda doimo yangilikka intilish, yangi metodikalarni joriy qilish, har bir mashg'ulotni sarmazmun va qiziqarli o'tkazish, shuningdek, har bir o'quvchini o'zining individual qobiliyatiga ko'ra bilimga oshno qilishni talab etadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning til o'rganish jarayonida ishtirokini kuchaytiradi, ularning qiziqish va istaklarini ro'yobga chiqarish, nutqini rivojlantirish, oratorlik salohiyatini o'stirish imkonini beradi. Dars samaradorligi va mazmundorligi yuqorilaydi. O'zbek tili darslarida zamonaviy metodlardan unumli foydalangan holda, o'quvchilarda o'z-o'zini anglashi, o'z imkoniyatiga ishonchi ortadi, ijtimoiy faolligi oshadi. Ta'lim jarayonidagi yana bir muhim jihat shuki, o'quvchilarni kreativ insho yozish, matn tuzish, mustaqil fikr bayoni, nutqiy madaniyati va so'z boyligini oshirishga ham interfaol usullar ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy texnologiyalarni darslarga qo'shish esa ularning axborotlar oqimidan to'g'ri foydalana olishini kafolatlaydi. O'quvchilarning qiziqishi, darsga mustaqil tayyorlanib kelish darajasi, nutqi va saviyasining o'sishi o'zbek tili darslarining hayotiyiligini, zamonaviyligini, amaliy ahamiyatini oshiradi. Hozirgi zamon ta'limi oldiga qo'yilayotgan yuksak talab – yoshlarning ilm-fan asoslarini mustahkam egallashi, ular orqali zamonaviy hayotga mos uyg'un shaxs bo'lib yetishishidir [5].

O'zbek tili darslarida interfaol metodlarning qo'llanishi natijasida o'quvchilar har bir mavzuni hayotiy tajribaga bog'lashga, darsdan tashqari ham amaliyotda test qilinishiga erishadilar. Bu esa bilimlarni chuqur egallashiga, hayotda yuzaga keladigan har qanday vaziyatda mustaqil to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi. O'quvchi dars jarayonida faqat tinglovchi emas, balki to'laqonli ishtirokchi bo'lishi, faol harakat qilishi orqali nutq va til ko'nikmasi rivojlanadi, mustaqil fikr yuritish salohiyati kuchayadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlovchi, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega yoshlarni voyaga yetkazishda interfaol usullarning o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, o'zbek tili darslari orqali o'quvchilarga bilim berish, ularni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, yangi ta'lim dasturlari va ilg'or tajribalarga asoslanilgan metodlarni hayotga tatbiq etish o'qituvchilar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Bugungi o'qituvchi bilimdon, zamonaviy axborot texnologiyalaridan xabardor, pedagogik innovatsiyalarni yaxshi biladigan, kreativ va ochiq fikrlaydigan, o'zining kasbiy mahoratini doim oshiruvchi, har bir o'quvchiga individual yondasha oladigan bo'lishi kerak. Jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lgan ta'lim sohasining islohotidan ko'zlangan maqsad – o'quvchilarga chuqur, puxta bilim berish, ularda ijodiy tafakkur, muloqot madaniyati, o'zini anglash va o'rganishga doimiy ehtiyoj paydo bo'lishini ta'minlashdir. O'zbek tili darslarida interfaol metodlar yordamida mazkur yutuqlarga erishish mumkin. Bunda har bir o'quvchining darsdagi ishtiroki, o'z fikrini erkin va asosli ifoda eta olish qobiliyati, darsdan tashqari ham izlanish olib borishi asosiy e'tiborga olinadi. Interfaol metodlar o'zbek tili darslarini samarali tashkil etishga, natijada o'quvchilar ma'naviyatining oshishiga xizmat qiladi [6].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning bilim olishini yengillashtiradi, balki ularda jonli va faol qatnashish, tez fikrlash va o'z nuqtai nazarini ilgari surish, zamonaviy jamiyatga moslashish, jamoada ishlash kabi muhim fazilatlarni shakllantiradi. Interfaol metodlarning samaradorligidan to'g'ri va yaratqonlik bilan foydalanilsa, o'quvchilarning bilim olishi yanada samarali bo'ladi, ular darsni foydali va qiziqarli deb his qilishadi. Zamonaviy ta'lim taraqqiyoti uchun interfaol metodlardan foydalanish eng muhim shartlardan biri hisoblanadi. O'zbek tili darslarida bu yondashuvlarni keng tatbiq etish orqali, kelajak avlodini intellektual saviyasi, milliy qadriyati va ma'naviyatini yuqori darajaga ko'tarishga, taraqqiy etgan, zamonaviy bilim va madaniyatga ega shaxslarni tarbiyalashga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduazizova, D. O. (2018). "O'zbek tilini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi." O'zbek tili va adabiyoti, 2(81), 87-92.
2. Abdullayeva, N. N. (2019). "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali o'zbek tilini samarali o'qitish." Ta'lim sohasida innovatsiyalar, 4(17), 36-41.
3. Azimova, S. N. (2017). "Interfaol metodlarni o'zbek tili darslarida qo'llashning didaktik asosi." O'zbek tili va adabiyoti, 5(84), 113-119.
4. Bozorova, M. M. (2018). "O'zbek tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish tajribalari." Tarbiya, 6(60), 120-126.
5. Eshonqulova, G. S. (2021). "O'zbek tili darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish." Zamonaviy ta'lim, 2(109), 65-70.
6. G'ulomova, N. G. (2020). "Zamonaviy ta'lim texnologiyalari orqali til o'rgatishning samarali yo'llari." O'qituvchi, 3(29), 53-58.
7. Ibragimova, D. R. (2019). "O'zbek tilida interfaol metodlarning o'rni va roli." Pedagogika ilmi rivojlanishida yangiliklar, 7(27), 67-75.
8. Islomova, M. X. (2021). "O'zbek tili va adabiyotini o'qitishda innovatsion metodlar." O'zbekiston xalq ta'limi, 10(362), 95-100.